

Wyrok z dnia 6 marca 1997 r.
II UKN 20/97

Uzupełniające odszkodowanie na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego dla członków rodziny pracownika zmarłego wskutek, uznanego za chorobę zawodową, nowotworu krtani może być obniżone odpowiednio do stopnia przyczynienia się pracownika, na skutek długoletniego palenia tytoniu do powstania i rozwoju tej choroby (art. 362 KC).

Przewodniczący SSN: Jerzy Kuźniar, Sędziowie SN: Andrzej Kijowski
(sprawozdawca), Walerian Sanetra.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 6 marca 1997 r. sprawy z wniosku Jolanty K. przeciwko Firmie Oponiarskiej "D." Spółka Akcyjna w D. o odszkodowanie i rentę z tytułu choroby zawodowej, na skutek kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie z dnia 10 października 1996 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok w pkt 1 oraz w pkt 5 i w tym zakresie sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 5 marca 1996 r. [...] zasądził na rzecz powódki Jolanty K., działającej w imieniu własnym oraz małoletnich powodów: Patryka, Wioletty i Mateusza K., od pozwanej Firmy Oponiarskiej "D." SA w D. uzupełniające roszczenia odszkodowawcze na podstawie prawa cywilnego z tytułu śmierci Bogusława K., męża i ojca powodów, która nastąpiła w dniu 31 marca 1993 r. wskutek raka krtani, uznanego za chorobę zawodową przez Państwowego Terenowego Inspektora Sanitarnego w D. decyzją z dnia 27 sierpnia 1993 r. Sąd Wojewódzki ustalił, że Bogusław K. był zatrudniony na stanowisku ślusarza remontowego u prawnego poprzednika strony pozwanej od dnia 6 sierpnia 1979 r., a następnie w pozwanej firmie do dnia 2 lutego 1992 r., kiedy to stosunek pracy został rozwiązany wskutek wyczerpania okresu uprawniającego do pobierania zasiłku chorobowego. Wspomniane zatrudnienie było realizowane w warunkach narażenia na działanie m.in. pyłu sadzy, toluenu i benzenu, które to substancje chemiczne z wysokim prawdopodobieństwem wpływają szkodliwie na stan ludzkiego zdrowia i mogą - obok skłonności genetycznych, płci oraz palenia tytoniu - wpłynąć na powstanie raka krtani. Śmierć Bogusława K. była więc w ocenie Sądu spowodowana w znacznym stopniu warunkami zatrudnienia u strony pozwanej, która ze swej winy dopuściła się naruszenia podstawowych zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Z tego względu Sąd Wojewódzki na podstawie art. 415 KC w zw. z art. 446 § 1 i § 3 KC zasądził na rzecz powódki Jolanty K. kwotę 3.412 zł tytułem zwrotu kosztów pogrzebu męża oraz kwotę 7.000 zł tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej. Natomiast na podstawie art. 415 KC w zw. z art. 446 § 2 i § 3 KC Sąd zasądził małoletnim powodom Patrykowi, Wiolettcie i Mateuszowi K. rentę w kwocie 2.814,78 zł za okres od kwietnia 1993 r. do grudnia 1995 r. oraz rentę w kwocie 62,00 zł miesięcznie od stycznia 1996 r., a ponadto odszkodowanie za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej w kwocie 15.000 zł dla małoletniej powódki Wioletty i w kwocie po 5.000 zł dla małoletnich powodów Patryka i Mateusza K.

Powyższy wyrok zaskarżyły rewizją obie strony. Powodowie domagali się zmiany wyroku przez podwyższenie miesięcznej renty z 62,00 zł na 294,23 zł, wyrównania zaległości za 1995 r. w kwocie 3.530,00 zł oraz przyznania od dnia wniesienia pozwu ustawowych odsetek od wszystkich zasądzonych należności. Natomiast strona pozwana, wskazując podstawy rewizyjne z art. 368 pkt 1 i pkt 3-5 KPC, wniosła o zmianę bądź uchylenie zaskarżonego wyroku. Sąd pierwszej instancji nie miał - zdaniem strony pozwanej - podstaw do przyjęcia adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy warunkami pracy a rakiem krtani i zgonem Bogusława K. Poza tym Sąd pierwszej instancji nie przesłuchał - pomimo stosownego wniosku - biegłych z Katedry Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz nieprawidłowo ustalił wysokość odszkodowania za pogorszenie się sytuacji życiowej powodów.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 10 października 1996 r. [...] zmienił zaskarżone orzeczenie w taki sposób, że zasądził powodom ustawowe odsetki od wszystkich należności uwzględnionych na ich rzecz. Sąd Apelacyjny umorzył też postępowanie w części objętej zażaleniem powódki z dnia 26 kwietnia 1996 r., gdyż środek ten został cofnięty na rozprawie rewizyjnej, a ponadto oddalił rewizję powodów w zakresie roszczenia o podwyższenie bieżącej renty i wyrównanie zaległości w rencie za 1995 r., jako że świadczenia te zostały zasądzone w odpowiedniej wysokości. Natomiast rewizję strony pozwanej Sąd oddalił w całości, gdyż uznał, że materiał dowodowy zgromadzony w niezwykle skrupulatnym postępowaniu pierwszoinstancyjnym w pełni uzasadniał tezę o istnieniu adekwatnego związku przyczynowego między toksycznymi substancjami chemicznymi w środowisku pracy, a rakiem krtani i zgonem męża oraz ojca powodów.

Kasację od wyroku Sądu Apelacyjnego złożyła w dniu 29 listopada 1996 r. strona pozwana, zaskarżając przedmiotowe orzeczenie w części objętej pkt 1 i pkt 5 jego sentencji. Wnosząca kasację domagała się uchylenia kwestionowanej części wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazania mu sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania. Skarżąca zarzuciła naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 435, 446 KC i 362 KC, przez przyjęcie adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy warunkami pracy i zgonem Bogusława K. oraz pominięcie przyczynienia się zmarłego do powstania szkody przez wieloletnie palenie po 10-20 sztuk papierosów dziennie. Ponadto skarżąca zarzuciła naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 3 § 2 KPC - przez zaniechanie wszechstronnego zbadania wszystkich istotnych okoliczności sprawy i niedopuszczenie naukowej opinii odnośnie do choroby zmarłego, z uwzględnieniem stanu współczesnej wiedzy w zakresie raka krtani i raka płuc; art. 217 § 1 i 2 KPC - przez nieuwzględnienie wniosku dowodowego pozwanej Firmy, domagającej się uzupełniającej opinii biegłych, którzy określiliby wpływ palenia tytoniu na występowanie raka krtani i płuc; art. 228 § 1 KPC - przez pominięcie powszechnie znanego faktu o zależności między paleniem tytoniu, a powstawaniem chorób nowotworowych; art. 233 § 1 KPC - polegające na przekroczeniu granic swobodnej oceny dowodów przez "bezkrytyczne uznanie" za bardziej przekonującą i pełniejszą opinię Instytutu Medycyny Pracy w Ł. (niż opinii Katedry Medycyny Sądowej UJ) oraz "bezkrytyczne pominięcie wpływu pracy Bogusława K. przy produkcji opon w Libii, dokąd wyjechał on z pozytywnym wynikiem badań lekarskich; "art. 286 KPC - przez odmowę dopuszczenia pisemnej lub ustnej opinii uzupełniającej z Katedry Medycyny Sądowej UJ w celu "naukowego wyjaśnienia istotnych wątpliwości wzbudzonych przez opinię Instytutu Medycyny Pracy w Ł."; art. 290 KPC - przez zaniechanie przeprowadzenia dowodu z trzeciej opinii, np. Centrum Onkologii w Warszawie, wobec zasadniczych różnic w treści opinii wydanych w sprawie; art. 390 KPC - przez zmianę wyroku pierwszoinstancyjnego w zakresie ustawowych odsetek, choć właściwy był wniosek o uzupełnienie wyroku.

Odpowiadając na kasację pozwanej Firmy Oponiarskiej w dniu 3 lutego 1997 r., powodowie wystąpili o jej oddalenie, argumentując m.in., że zasądzone im roszczenia zostały już zaspokojone.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest uzasadniona jedynie w odniesieniu do zarzutu, że w zaskarżonym wyroku nie ustalono, w jakim stopniu należne powodom odszkodowanie musi ulec odpowiedniemu zmniejszeniu wskutek przyczynienia się Bogusława K. przez długoletnie palenie tytoniu do zachorowania na nowotwór krtani, a w jego następstwie do własnej śmierci. Wprawdzie roszczenia dochodzone przez powodów mają samodzielny charakter, ale są ściśle związane z osobą zmarłego i dlatego jego przyczynienie się do powstania szkody nie może pozostać bez wpływu na wysokość wspomnianych roszczeń. Sytuacja powodów jest więc w cywilnoprawnym procesie odszkodowawczym zasadniczo identyczna z tą, którą miałyby bezpośrednio poszkodowany, co wynika m.in. z umiejscowienia art. 362 KC w obrębie tytułu I ("Przepisy ogólne") trzeciej księgi tego kodeksu, dotyczącej zobowiązań. Dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych jest na podstawie przepisów kodeksu cywilnego trudniejsze niż w trybie przepisów ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz. U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144). Świadczeń określonych w ustawie wypadkowej zostaje bowiem pozbawiony tylko pracownik, a więc z wyłączeniem dotkniętych jego śmiercią członków najbliższej rodziny, i to jedynie wówczas, gdy wyłączną przyczyną wypadku przy pracy było udowodnione przez pracodawcę umyślne lub rażąco niedbałe naruszenie przez pracownika przepisów dotyczących ochrony życia i zdrowia, względnie, gdy pracownik będący w stanie nietrzeźwości przyczynił się do wypadku w znacznym stopniu. System świadczeń z ustawy wypadkowej ma przy tym znaczenie podstawowe, więc nie budzi zastrzeżeń relatywnie surowszy reżim dla dochodzenia uzupełniających roszczeń odszkodowawczych według kodeksu cywilnego.

Występując z takimi roszczeniami musieli zatem powodowie liczyć się z przypisaniem im majątkowych skutków zachowań ich męża i ojca, którymi przyczynił się on do powstania szkody. Dotyczy to długoletniego palenia tytoniu, którego kancerogenne właściwości podnoszone są w opinii lekarskiej sporządzonej zarówno przez biegłych z Katedry Medycyny Sądowej Uniwersytetu Jagiellońskiego, jak też przez biegłych z Instytutu Medycyny Pracy w Ł. Biegli lekarze różnią się natomiast w ocenie doniosłości tego czynnika ryzyka zachorowalności na raka krtani. W opinii krakowskiej stwierdzono, że do "najistotniejszych czynników" wspomnianego ryzyka należą uwarunkowania rodzinne (genetyczne) oraz płeć, ze względu na znacznie wyższą zapadalność na to schorzenie wśród mężczyzn. Do "innych czynników ryzyka" należy długoletnie palenie tytoniu. Zdaniem biegłych z UJ wśród czynników wspomnianego ryzyka "rozpatruje się także" długotrwałą ekspozycję na inne rakotwórcze substancje chemiczne, np. organiczne związki aromatyczne, jak benzen lub toluen, gdyż płaskonabłonkowy rak krtani rozwija się przez wiele miesięcy, czy raczej lat. W opinii łódzkiej wyrażono z kolei pogląd, że "główny wpływ na powstanie choroby nowotworowej" Bogusława K. miała ponad dziesięcioletnia styczność ze szkodliwymi czynnikami środowiska pracy, zwłaszcza pyłem sadzy oraz styrenem, zaś czynniki genetyczne i nałóg palenia tytoniu należy potraktować jako "mniej znaczące".

Biegli lekarze z UJ uznali co prawda, że nie ma podstaw do "kategorycznego twierdzenia", iż rozwój choroby nowotworowej Bogusława K. spowodowały szkodliwe czynniki środowiska pracy, ale możliwość istnienia takiego wpływu dopuścili, nawet jeśli eksponowali znaczenie czynników genetycznych, płeć chorego oraz palenia tytoniu. Odwrotną doniosłość tym samym czynnikom ryzyka zachorowalności na raka krtani

przypisali natomiast biegli lekarze z Instytutu Medycyny Pracy. Jeżeli odrzucić uwarunkowania genetyczne oraz płeć zmarłego, które to czynniki ryzyka są dla sprawy pozbawione prawnej doniosłości, to można przyjąć, że biegli lekarze byli w istocie zgodni w twierdzeniu, iż znaczący wpływ na powstanie i rozwój choroby Bogusława K. miały szkodliwe czynniki środowiska pracy i długoletnie palenie tytoniu (bądź odwrotnie).

Materiał dowodowy przedmiotowej sprawy dawał więc - wbrew twierdzeniom skargi kasacyjnej - wystarczające podstawy do ustalenia adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy szkodliwymi warunkami środowiska pracy w pozwanej Firmie Oponiarskiej a zachorowaniem i śmiercią Bogusława K., a tym samym do ustalenia odpowiedzialności pozwanej za szkody wyrządzone przez ruch jej przedsiębiorstwa (art. 435 KC). Ten sam materiał dowodowy upoważniał również pozwaną do twierdzenia, że jej obowiązek odszkodowawczy powinien ulec zmniejszeniu odpowiednio do stopnia, w jakim poszkodowany przyczynił się paleniem tytoniu do powstania choroby nowotworowej.

Chociaż powyższe twierdzenie było począwszy od pisma procesowego z dnia 7 lipca 1995 r. zgłaszane przez pozwaną Firmę wielokrotnie, to nie spotkało się ono z żadną reakcją Sądów obu instancji. Dlatego zaskarżony wyrok podlega uchyleniu, a sprawa zostaje w tym zakresie przekazana Sądowi Apelacyjnemu w Krakowie do ponownego rozpoznania. W toku ponownego postępowania Sąd ten poczyni możliwie dokładne ustalenia co do palenia tytoniu przez Bogusława K., starając się uzupełnić i skonkretyzować odpowiednie dane z dokumentacji lekarskiej zgromadzonej w aktach sprawy. Poczynione w tej kwestii ustalenia Sąd przedstawi biegłym lekarzom w celu uzyskania ich opinii warunkującej prawidłowe zastosowanie normy z art. 362 KC.

Z wyżej wskazanych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹³ § 1 KPC orzekł jak w sentencji.

=====